

UN PERSONAJ AL TIMPULUI SĂU - PANĂ MARE CLUCER PĂRDESCU

CRISTINA ANTON-MANEA*

„Ajungându-l vremea de bătrânețe slăbiciune“, Pană mare clucer Părdescu „socotit-a dintru firea lui, până fiindu el cu zile, sănătos și-ntreg cu toată firea și mintea“ să-și aștearnă diata, la 9 octombrie 1670. Deci, „după petrecerea lui“, îi lasă cu dragoste și grijă jupânesei sale Iliina satele Slăvilești din județul Olt și Roșiiani din județul Romanați, cu toți rumânii, cu toți țiganii, cu tot hotarul și venitul din ambele sate, ori cât se va alege, apoi via boierească, 100 de oi cu miei, 20 de boi de două pluguri, 20 de vaci cu viței, 100 de stupi de albine, 6 cai de leagăn, adică de trăsură, 4 cai de căruță, hainele și sculele ei și hainele și sculele ce i le-a făcut el, „toate să fie ale ei, să șază întru viața ei, ca să se hrănească cu acestea cu toate, cu bună pace de către fiul său Matei“. Iar restul averii sale mobile și imobile, adică celelalte sate, moșii, bucate, oi, boi, vaci, stupi, hainele lui, argintărie, ferecături, scule să le „biruiască“ și să le moștenească fiul său Matei. Iar după decesul jupânesei sale Iliina averea lăsată acesteia să revină tot fiului său Matei.

În cazul în care acesta deceda fără urmași toți rumânii săi, din toate satele, să fie liberi de rumânie, să fie iertați și slobozi „și cu toate părțile lor de moșie, nimenile treabă cu dânși să n-aibă“, și să nu poată să se mai vândă la alți boieri pentru ca pomana sa să se piardă. Iar țiganii și via de la Slatina o făcea danie la Sfânta Mănăstire Bistrița unde vroia să fie îngropat. Și toate, porunca el, să se facă precum și-a tocmnit și și-a așezat, pentru că toate le-a agonisit cu slujba sa, adică întreaga avere era rezultatul activităților sale, nu era moștenită¹. Dar, după decesul său, lucrurile nu s-au tocmnit atât de bine cum le-a cumpănit el, așa cum vom arăta mai departe.

Acest Pană vel clucer², înainte de a cumpăra satul Părdești, era cunoscut ca fiind din Căpreani sau Căpreni județul Dolj. Nu am reușit să aflăm cine a fost tatăl său, dar știm că era nepotul unei Căndeșa din Căpreni, soția lui Ghioca ocnariu, care împreună cu fiul ei Pană participa numai fizic la cumpărarea unor părți de moșiei din satele Cacoți și Stâlpnița de la Dumitrașco clucerul Spineanu cu 700 ughi, în 1640. În calitate de mătușă ea recunoștea printr-un zapis semnat în aceeași zi că banii i-a dat numai nepotul ei, Pană cămăraș, iar ei au fost trecuți numai în act, fără să fi avut vreo

* Muzeul Național de Istorie a României, București.

¹ ANI, Mănăstirea Bistrița, LXIV/340 și identic la Mănăstirea Brâncoveni III/11.

² În aceeași perioadă, respectiv spre mijlocul secolului al XVII-lea documentele menționează un alt Pană iuzbașă, adică căpitan din Pitești, frate cu Arsenie, care avea un fiu, Miho.

contribuție materială³. Înseamnă că Ghioca ocnariul a fost fratele tatălui sau mamei sale, pentru ca să poată fi nepotul Căndeșii sau Condeșii, cum mai apare în acte. Pentru satul Cacoți a avut o pâra la vodă, paisprezece ani mai târziu, cu frații săi Mihai și Giura cluceri, după cum rezultă din documente, pentru birul pe care aceștia l-au plătit și pentru partea lui din sat dar, până la urmă, s-au împăcat frățeste după ce acesta le-a plătit 100 de ughi, iar pentru restul datoriei l-au iertat⁴. Nu suntem siguri că cei doi i-au fost frați de sânge pentru că, așa cum rezultă și din alte documente, boierii își spuneau frați și atunci când se asociau la strângerea unor taxe ce le arendau de la domnie. De altfel, cei doi nu mai apar în alte documente alături de Pană cămăraș din Căpreani și nu mai există alte date referitoare la genealogia sa. Totuși se pare că a avut rude de sânge așa cum reiese din documente mult mai târziu.

S-a născut la începutul secolului al XVII-lea⁵, cu siguranță ca fiu al unei slugi boierești sau dintr-un mic boier de țară și s-a ridicat în funcții administrative și ranguri boierești prin munca sa plină de osârdie. Pentru a-și întări poziția economică și pentru a putea să dispună de o situație materială mulțumitoare el s-a căsătorit prima dată cu fiica lui Albul cupeț și a Despei⁶ cu care a avut fiu pe Matei și a cărei zestre a moștenit-o prin decesul prematur al acesteia⁷. Rămas văduv, cu o situație suficient de bună pentru a se întreține, și, desigur, cu bani precum și cu exemplul socrului său în investirea și manipularea lor, el a început să cumpere sate, rumâni și țigani, probabil, să facă puțin comerț, să ia în arendă strângerea birului pentru diferite produse din județe și să se ocupe cu camăta. Și fiecare dintre aceste îndeletniciri le putem exemplifica cu ajutorul documentelor care ne-au stat la dispoziție.

Între 1640 și 1648 a cumpărat moșii în satele Cacoți, Stâlpnița⁸, așa cum am arătat mai sus, mai multe răzoare de vie în dealul dinspre Valea Calului⁹, țigani¹⁰ și rumâni, iar pe unul dintre aceștia, precum și pe copiii lui, l-a răscumpărat de la moarte pentru furtul a doi cai¹¹.

Cu o situație materială prosperă și cu o funcție mulțumitoare în sistemul administrativ al Țării Românești, Pană cămăraș din Căpreani s-a căsătorit în 1648 cu Ilina/Elina, văduva lui Petre Asan, fiica lui Preda din Greci și a doamnei Florica, nepoata lui Mihai Viteazul. Aceasta se afla într-o încurcătură financiară din cauză că la decesul soțului său satul Herești pe care-l promisese zestre fiicei sale Alexandra și ginerelui său Udrică comis era gaj la un blănar pentru peste 200 de ughi¹². Situația materială a cămărașului și perspectiva de a o ajuta financiar fără ca ea să piardă, ci să

³ *Catalogul... documentelor Țării Românești din Arhivele Naționale*, V, p. 43, nr. 54 și 55. (în continuare *Catalogul...*).

⁴ *Catalogul...*, vol. VIII, 1654-1656, nr. 150, p. 83.

⁵ La decesul său în 1670 nu putea să aibă mai mult de 70-75 de ani, cifră de la care am dedus că s-a născut pe la 1595-1600.

⁶ *Catalogul...*, VI, p. 71, nr. 131.

⁷ Referitor la căsătoria fiicelor de negustori cu boieri vezi articolul foarte bun al dlui dr. Gheorghe Lazăr, *Negustorimea în vremea lui Matei Basarab: strategii de integrare*, în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), 1997, 3-4, p. 71-85.

⁸ *Catalogul...*, V, p. 43, nr. 54.

⁹ *Catalogul...*, V, p. 482, nr. 482.

¹⁰ *Catalogul...*, VI, p. 212, nr. 212-213, și p. 272, nr. 709.

¹¹ *Catalogul...*, VI, p. 275, nr. 717.

¹² *Catalogul...*, VI, p. 409, nr. 1117.

câștigate, au determinat-o, probabil, să facă această mezalianță, ca nepoată de domn, pe de o parte, și descendentă dintr-o veche familie de boieri olteni, pe de altă parte. În condițiile în care, în Țara Românească, la mijlocul secolului al XVII-lea, nu mai funcționa conservarea rangului, respectiv, păstrarea aceluiași nivel de nobilitate prin căsătorii, contractându-se mai ales însoțiri din interese financiare, această căsătorie se înscria în sistemul deja acceptat. În ceea ce-l privește pe Pană cămăraș este foarte greu de spus dacă mariajul său i-a înlesnit urcarea pe scara socială sau acest lucru s-a datorat numai meritelor sale.

Primul lucru pe care l-a întreprins după căsătorie Pană cămăraș din Căpreani a fost cumpărarea unei părți din satul Pârdești de la soția sa, care, înainte, fusese parte megieșescă, cu 210 ughi, și, de atunci, a fost cunoscut ca Pană Pardescu sau Pârdescu. A renunțat la apelativul *din Căpreni* fie pentru că mai avea rude cu proprietăți în același loc fie, pentru că noul apelativ îi conferea o poziție mai înaltă, mai importantă.

Din noua sa poziție și-a continuat vechile preocupări: aceea de a cumpăra sate, moșii și rumâni. Una dintre aceste achiziții s-a încheiat pe 26 august 1659, când Ivan, fiul lui Preda postelnic din Roșiani semna vânzarea părții sale de moșie din Roșiani și din Jăgostreani/Jigostreni cu rumânii, cu ocinile și viile lor, cu știrea mamei sale Sima, a fraților săi Mihai și Mihul, precum și a vărului său Mihu, către Pană vel portar Pârdescu, în prezența mai multor boieri din preajma locului, pentru suma de 276 de ughi¹³. Dar, din zăpășul semnat de cei doi frați ai lui Ivan două luni mai târziu rezultă că nu au fost de față la înstrăinarea părții de moșie a fratelui lor și, mai mult ca sigur, nici nu au avut cunoștință de ea, iar consemnarea lor în act era un fals. Însă, Pană vel portar, „ca un boiarin înțelept, ne putând a fi cumpărător fără de știrea lor, trimi-s-au la ei de „au cerșut banii să-i dea“, ca să-le înapoieze partea de moșie înstrăinată de fratele lor, spune zăpășul, datorită dreptului de preemțiune prin care aceștia erau îndreptățiți să-l cumpere înaintea lui. Deci, lipsindu-i aprobarea acestora, ar fi putut să ajungă la divan ca pârât, așa că le-a cerut banii dați de el ca să le dea moșiile înapoi. Dar aceștia nu aveau prețul plătit de acesta și au fost nevoiți să-i recunoască vânzarea întreprinsă de Ivan¹⁴. La această cumpărătură se adăuga în 1660 două părți din satul Creșani județul Mehedinți cu rumânii care se vor alege și din Creșanii de Jos tot hotarul de la Dima și soția sa Catalina¹⁵. Iar printre alte cumpărături din 1661 figurau două sălașe de țigani achiziționate de la Diicul, feciorul lui Preda clucерul din Greci, care-l numea pe Pană vel portar tată¹⁶.

A mai cumpărat parte din satul Turburea cu vad de moară¹⁷, a împrumutat rumânii din Lazul județul Dolj ca să se răscumpere din rumânie¹⁸, iar pentru că aceștia nu au putut să-i dea banii înapoi a devenit proprietar peste partea lor de pământ¹⁹, așa că, în total, Pană clucер a cheltuit 850 ughi, 1700 bani și 2400 asprii, numai din datele care ni s-au păstrat.

¹³ Mănăstirea Brâncoveni, III/1.

¹⁴ *Ibidem*, III/3.

¹⁵ *Ibidem*, XVIII/27.

¹⁶ *Ibidem*, XXII/28. Acest Preda clucерul era frate cu soția lui Pană Pârdescu, Elina/Ilina.

¹⁷ *Catalogul...*, VIII, p. 102, nr. 192.

¹⁸ *Catalogul...*, VIII, p. 200 nr. 407.

¹⁹ *Catalogul...*, VIII, p. 130, nr. 254.

Se pare că toate aceste cumpărături au depășit veniturile sale, de aceea a fost obligat să se împrumute de la Dima Chiurciubașa, și rămânând dator mai mult timp, recunoștea, în 1663, în zăpășul încheiat cu acesta, că și-a „socotit toată socotealele ce a avut și trebuia să-i returneze taleri șapte sute nouăzeci și trei și jumătate pe care să aibă a plătirea la toamnă fără de nici un cuvânt... și câtă ceară va face să aibă a darea toată dumnealui”²⁰. Documentul este destul de confuz mai întâi pentru că suma la care se ridică datoria sa destul de veche era greu de adunat într-un timp atât de scurt, având în vedere că actul a fost întocmit pe 29 iunie, și nu mai avea decât două, trei luni răgaz să-și adune banii, apoi pentru consemnarea referitoare la ceara pe care o i-o va da, desigur, din stupii săi, nu știm de ce. Presupunem deci că, ori datoria era plătită în ceară, ori aceasta era un produs suplimentar sau o dobândă la datoria sa, problemă care rămâne deocamdată nedezlegată. Însă, din acest moment Pană Părdescu s-a înglodat în datorii a căror scadență a neglijat-o inconștient, pentru că a continuat să cumpere moșii până în 1670, anul în care și-a făcut diata și a expiat. Astfel, în 1669 cumpăra de la Mihai și fratele său Mihul, menționați mai sus, câte o jumătate de moșie în Roșiani²¹ și de la Mihul din Fălcoi 100 de stânjeni din moșie aflați tot acolo²² și, chiar, în august 1670 parte de moșie din Pleșoiul de sus, numită Băra și Seciul, a lui Văsiu Roșul, cu puț nou, contra sumei de 55 de ughi și jumătate²³.

În ceea ce privește evoluția sa pe scara demnităților a trecut de la dregătoria de cămăraș la cea de mare portar până la cea mai înaltă, aceea de mare clucer. A mai avut și „greale slujbe ale țării cu multă cheltuială pe la Țarigrad și pre multe locuri”²⁴, ceea ce înseamnă fie, că a avut slujbe de taină fie, fie a însoțit domni la Poartă pentru reprezentare. Acest lucru trebuie să se fi petrecut în ultima parte a vieții sale, când s-a implicat în luptele dintre Cantacuzini și Băleni, probabil alături de primii, pentru care a fost înălțat mare clucer în timpul domniei lui Antonie vodă din Popești. Căsătoria sa cu jupâneasa Ilina a constituit un argument în plus pentru alegerea acestei partide boierești. În calitate de descendentă a lui Mihai Viteazul era firesc ca jupâneasa să se situeze de partea cantacuzinilor și să-l atragă și pe el alături de ea. Călătoria sa la Țarigrad trebuie să fi fost deosebit de costisitoare, dar împrumuturile sale erau solicitate în cea mai mare parte la Dima Chiurciubașa cu care trebuie să fi fost în relații foarte bune, pentru ca fiul său Matei postelnic să devină nașul fiului cămătarului²⁵. Cu siguranță poziția clucerului și a chiurciubașei trebuie să se fi situat pe aceeași baricadă în lupta celor două grupări boierești din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Diata întocmită în octombrie 1670, pe care am prezentat-o la început, nu a consemnat nimic referitor la datoriile sale către cămătari, datorii care rămăsesse pe capul urmașilor săi – a fiului său Matei postelnic, căsătorit încă din 1662 cu jupâneasa Caplea²⁶ și a soției sale Ilina. Diata sa era destul de echivocă, pentru că, întâi, îi lasă soției sale în folosință viageră cele două sate pomenite mai sus fără să nici o referire la dările către domnie pe care le presupunea stăpânirea lor, și, al doilea, fiului său, odată

²⁰ Mrea Brâncoveni, XXV/5.

²¹ *Ibidem*, III/10.

²² *Ibidem*, III/9.

²³ *Ibidem*, XXX/12.

²⁴ *Ibidem*, XVIII/33.

²⁵ *Ibidem*, XVIII/37.

²⁶ *Ibidem*, XXII/31.

cu averea, îi lasă rezolvarea problemelor referitoare la achitarea birului pentru proprietățile care îi reveneau. S-a gândit oare că fiului său îi revenea și achitarea dărilor pentru toate proprietățile sale, inclusiv a celor posedate temporar de soția sa? Indiferent la ce a chibzuit, nu s-a referit nici un moment la obligațiile sale financiare față de alții. Dar, la scurtă vreme de la deces, care a survenit la cumpăna anilor 1670 și 1671, creditorii săi au cerut plățirea datoriilor și atunci a fost necesară desemnarea celui care o va face din averea rămasă. Având în vedere că erau doi moștenitori, inevitabil, s-a ajuns la judecata domnească.

În 24 iunie 1671, în urma procesului dintre jupâneasa Ilina și fiul ei vitreg Matei postelnic referitor la plata datoriilor, boierii au hotărât, după ce au căutat la Sfânta Pravilă, ca ea să-și ia toată bunurile care figurau în foaia ei de zestre, iar restul, ce „ar fi avut Pană clucerul când au luat pre jupâneasa Ilina și ce ar fi mai câștigat de atunci“, să le dea „jupâneasa Ilina toate pe seama lui Matei postelnic“. Iar pentru datoriile contactate de Pană clucerul „or dentăiu, or de apoi să n-aibă jupâneasa Ilina nici un val“, ci să aibă a plăti tot Matei postelnicul din bucatele tătâne-său²⁷. Și, în concluzie, se constata că pentru „un zăpis ce au fost făcut Pană clucerul naintea morții lui, văzându jupâneasa Ilina că sânt atâtea datorii în urma lu Pană clucerul, ia s-au lepădat de acel zăpis“, adică a renunțat la moștenirea ce i-a fost lăsată și, odată cu ea, la partea care-i revenea din plata datoriilor²⁸. Totuși, la sfârșitul acestei hotărâri judecătorești s-a adăugat că „pânea de clacă de la Slăvelești să aibă a o împărți în doao, și orzul“. Probabil că este vorba de plățirea birului pe recolta obținută în vara respectivă de pe moșia încredințată jupânesei Ilina, care trebuia plătită pe din două.

O lună mai târziu a fost emis un alt zăpis de judecată a aceluiași complet format din Gheorghe Băleanu biv vel ban, Chirica biv vel logofăt, Vâlcu vel portar și Ventilă vel armaș, complet condus de mitropolitul Teodosie. Cei cinci, strânși la Sfânta mitropolie, au judecat tot după Sfânta Pravilă, „pe care o au deșchis și au căutat pre dânsa“ ce hotărâri trebuiau luate în cazul unei moșteniri grevate de datorii²⁹. În acest zăpis se spune că datoria lui Pană clucerul se ridică la 5500 de taleri, iar el nu și-a întocmit un așezământ bun pentru că nu spunea nimic în legătură cu cel căruia îi revenea să o plătească și de unde. Zăpisul mai adăuga că jupâneasa Ilina „moșiile și țigani și bucatele pohtia a le ținea, iar datoriilor nu se supunea și birul încă era tot asupra lu Matei postelnic“. Acest zăpis lua aceeași decizie ca și cel anterior, dar nu pomenea nimic în legătură cu renunțarea jupânesei Ilina la moștenirea lăsată de soțul ei, o lună mai devreme. Alăturând cele două decizii ajungem la concluzia că desfășurarea evenimentelor ar fi fost alta, și anume, că cei doi împricinați au fost anunțați de suma la care se ridica datoria care trebuia împărțită între ei, însă jupâneasa Elina a considerat că nu era obligată să plătească conform testamentului, ceea ce nu era posibil, așa că a renunțat la drepturile ei testamentare, iar datoria a căzut pe umerii lui Matei postelnic.

²⁷ *Ibidem*, XXV/43.

²⁸ O situație similară s-a petrecut cu aproape patruzeci de ani înainte când jupâneasa Despina, soția lui Mușat vistier din Petroșani renunța la moștenirea lăsată de soțul ei în favoarea fiului acestuia din prima căsătorie pentru că datoriile depășeau posibilitățile ei de plată. Vezi Cristina Anton Manea, *Despre două divorțuri din prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în „Muzeul Național”, XVIII, 2006, p. 39-42.

²⁹ Mănăstirea Brâncoveni, XVIII/30.

Hotărârea judecătorească a fost definitivă dar, după ce a fost pronunțată, au mai apărut tot felul de învoieli între împricinați. Una dintre acestea a fost mutarea unor rumâni de pe moșiile jupânesei Iliana pe proprietățile lui Matei postelnicul, la Pârdești, fiecare cu birul lui, de 1 ban³⁰, apoi, ea a cumpărat satul Roșiani de la fiul său vitreg, sat pe care l-a lăsat moștenire fiicei sale Alexandra și Mănăstirii Mihai-Vodă. Dacă nu ar fi devenit proprietatea ei nu ar fi putut să-l lase moștenire fiicei sale Alexandra³¹.

Nu am aflat nici un document referitor la plata datoriilor părintești de către Matei postelnic. Probabil că el a achitat parte din ele, dar nu a ajuns la anularea lor, așa cum rezultă din testament și din foiața cu cheltuielile făcute după decesul său. Ba din contră, a continuat să achiziționeze moșii, în primul rând mai multe răzoare de vie și vii la Caracal, în valoare de 66 de ughi, pe care Antonie vodă i le confirma printr-un hrisov din 15 iulie 1671³², a împrumutat 50 de taleri de la Preda postelnic Tomeanul, căruia i-a pus zălog un inel de aur, datorie pe care a plătit-o în ianuarie 1674³³, a creditat și el, doi ani mai târziu cu sume mici doi rumân³⁴, iar în ianuarie 1680 chiar cu 100 de taleri³⁵.

În 1679 s-a înfrățit cu Barbu paharnic pentru arendarea oieritului în județul Romanați. Dar au existat alte datorii pe care documentele nu le-au consemnat, dar a căror scadență era mereu la zi. În cele din urmă, efortul de-aș păstra averea moștenită de la tatăl său l-au împins pe Matei postelnic să se înglodeze în tot mai multe datorii la care se adăugau dobânzile ridicate. Termenele scadente depășite de mult, creditorii care începuseră să ridice glasul l-au constrâns să-și vândă moșiile, și anume, pe cele mai importante.

Nu știm ce legătură ar fi putut exista între relațiile cu Barbu paharnic Urdăreanu și datoriile sale, ce obligații s-au statornicit între cei doi dar, în 1680 a încheiat un act de vânzare-cumpărare către acesta prin care Matei își înstrăina cele mai importante bunuri, respectiv satul Slăvilești cu 10 case de rumâni, cu trei roți de moară în apa Oltului, cu podul și casele cu toate dichisele de acolo, partea judecească a moșiei Pârdești împreună cu partea cumpărată acolo de tatăl său, moșia din Răscăiați și din Bălinești cumpărate de la mănăstirea Hotăranilor, viile de la Caracal, totul pentru 800 de ughi³⁶. Actul de vânzare a fost iscălit de 17 boieri printre care Costandin Brâncoveanu, Radu Crețulescu, Vlad Cocorăscu, Barbul Fărcășanul, iar în locul soției sale a semnat jupâneasa Iliana Pârdeasca. Aceasta era mama sa vitregă care trebuie să fi avut o vârstă destul de avansată și care pare să se fi împăcat cu fiul său vitreg.

Probabil că hotărârea a fost urmată de o relație foarte încordată cu soția sa Caplea care a fost împotriva vânzării. Ei nu aveau copii, dar nu știm dacă nu existau nepoți de la fratele sau sora unuia dintre ei pe care jupâneasa dorea să-l înzestreze ca

³⁰ *Ibidem*, XXV/30.

³¹ În 1678 aceasta și-a făcut diata în care lăsa Mănăstirii Mihai vodă jumătate din satul Roșiani din județul Romanați, sat pe care-l primise moștenire de la Pană mare clucer și pe care-l pierduse la procesul de stabilirea plății datoriilor rămase de pe urma acestuia, iar cealaltă jumătate de sat fiicei sale Alexandra. Mănăstirea Brâncoveni, III/15.

³² *Ibidem*, XXX/13.

³³ *Ibidem*, XXI/4.

³⁴ *Ibidem*, XXV/76.

³⁵ *Ibidem*, XVIII/32.

³⁶ Colecția Vărtosu, I/243.

să-l aibă ajutor la bătrânețe. Matei postelnic nu și-a pus problema senectuții, el vroia să dăruiască tot ce rămânea de pe urma sa Mănăstirii Brâncoveni, în timp ce jupâneasa lui avea alte planuri. Această vânzare i-a despărțit pe cei doi după aproape 20 de căsnicie. Să dăm cuvântul documentelor.

Jupâneasa Caplea, soția lui Matei postelnic, „ea nu să-ndură de acel sat [...] și nici de munca ei ca să lase să fie pre mâna altora striini“, nici nu vroia să iasă din casa ei, așa că s-a dus la vodă în fața divanului și a declarat că „iaste mai volnică a face cum va putea dentr-ale ei zestre și dentr-a ei agoniseală și va da toți banii dăplin“ boierului Barbu paharnic Urdăreanu, să răscumpere averea vândută de soțul ei. Principele Șerban Cantacuzino a dezbătut cazul ei împreună cu boierii și a ajuns la concluzia că are dreptate, fiind vorba de dreptul de preemțiune dar, fiind un om destul de prevăzător și cumpătat, încercând să împiedice tendința boierilor săi de a se îndatora fără socoteală, a hotărât ca jupâneasa să facă rost de bani fără să se împrumute, ci, așa cum a spus, din zestrea și din munca ei. Jupâneasa Caplea s-a învoit, iar la scurt timp s-a prezentat cu întreaga sumă, adică cu cei 800 de ughi, astfel că domnul i-a emis hrisovul prin care îi dădea să stăpânească satul Slăvitești cu 10 case de rumâni, cu tot hotarul, cu tot venitul, cu trei roate de moară în apa Oltului, cu podul, la care se adăugau casele boierești și dichisele acesteia. Îi întărea proprietatea asupra părții judecești a moșiei Pârdești, hotărâtă și împietrită, moșia din Răscăiați și din Bălinești, viile din Caracal și viile de acasă. Toate deveneau proprietatea jupânesei Caplea pentru că „le-au răscumpărat cu dreptă munca ei. Așijderea, să fie jupâneasa Caplea în pace de cătră toți datornicii cui va fi dator bărbatul ei Matei postelnic“. Dar, spune domnitorul prin textul aceluiași hrisov, dacă jupâneasa Caplea s-ar hotărî să vândă din acele moșii întărite cu acest act din 28 februarie 1680 să o facă numai către paharnicul Barbul Urdăreanu.

Astfel, Matei postelnicul a pierdut prin acest act mare parte a averii sale, iar numele său își pierduse localizarea, suportul material, dar și jupâneasa de care probabil s-a despărțit, după cum rezultă din testamentul său în care nu o pomenește. Dar, în afară de vânzare, Matei postelnic ar fi putut să se recurgă și la o altă soluție care se uzita în secolul al XVII-lea: ar fi putut să convină cu jupâneasa Caplea să-i cumpere averea pe care vroia să o înstrăineze ca să nu rămână fără o sursă de venit la bătrânețe din cauza datoriilor sale. În acest caz nu ar mai fi încheiat actul de vânzare-cumpărare cu Barbul paharnic. Aici se menține încă un aspect nedezechilibrat de noi în privința vânzării și cauzelor acesteia.

Dar ce a făcut Matei postelnic cu banii obținuți? Doi ani mai târziu recunoștea jupânesei Stana Chiurciubășoia și fiului ei Matei din nou datoria tatălui său, rămasă încă din timpul lui Gligore Ghica vodă, „den domnia dintăi“, care se ridica la 900 de taleri, pe care el a plătit o parte și-i mai rămăseseră 700 de taleri. Deoarece nu avea banii îi vindea niște țigani cumpărați de el de la Radu Năsturel mare ban. Dar nici valoarea acestor țigani nu o stingea³⁷.

În 1688 Matei postelnic Pârdescu își întocmea diata prin care, „temându-se că din munca casei sale va rămânea fără pomană și bietul suflet va zăcea la ne căutare și peire“, lăsa Mănăstirii Brâncoveni danie satele Lazul, Crăișani și Turburea, cu vaduri de moară în apa Gilortului și jumătate de moșie din satul Căpreani³⁸. Iar pentru pomană

³⁷ Mănăstirea Brâncoveni, XXII/51.

³⁸ *Ibidem*, XVIII/33 și 35.

tatălui său, lasă la Mănăstirea Bistrița moșiile din satele Cacoți și Stâlpnița, fără rumâni, pentru ca țiganii împărțiți în două să revină fiecărei mănăstiri. Testamentul continuă, însă cu o justificare: „iar pentru o legătură ce au fost făcut tatăl său cu bistricenii mai-nainte, cu niște scrisori ...să nu să ție seama, că trăind tată-său în urma scrisorii lungă viață ... au căzut multă datorie, cât era ca să stingă și el [Matei] a făcut cum a putut în urma dumnealui și n-a lăsat casa să pustiească. Încă sa scos din datorie cu munca sa pre cum scrie cartea mării sale, lui Antonie vodă, și cartea sfinții sale părintelui Teodosie mitropolitul. ...rămânând toate ale casei pre seama sa, răscumpărându-le a doa oară din datorie“. Dar s-a simțit dator în amintirea părintelui său și „a dat pentru sufletul tatâne-său Mănăstirii Bistrița moșii și țigani“. Din păcate, unele dintre aceste moșii și sate erau zălogite pe la alții, iar cei doi egumeni au trebuit să le plătească ca să intre în posesia lor³⁹.

În ceea ce privește datoriile sale, mărturisea că le-a plătit pe toate, iar mănăstirea să „n-aibă nici un val“, pentru că el avea scrisori pentru toate datoriile sale pe care le achitase, în afară de cea către finul său Matei Chiruciubașa pentru 150 de taleri „încă din socoteala unor dobânzi de niște bani ce a fost luat de la dumnealor, care capetele s-au plătit“, adică suma propriu-zis împrumutată, „și dobânda au rămas“.

După moartea sa survenită la scurt timp s-a alcătuit o foiță pentru cheltuielile ce s-au făcut după înmormântare și „pentru datoriile casei sale“. Printre unele cheltuieli obișnuite, legate de ritualul înmormântării și de pomeni, figurează și „Chiurciubășoiaia pentru datoria de taleri 450“⁴⁰, ceea ce înseamnă că la atâta s-a ridicat suma rămasă din datoria tatălui său și a sa.

Totul pare să se fi liniștit după moarte lui Matei postelnic, iar cele două mănăstiri să-și fi intrat în drepturile lor de moștenitoare când, la 1695 s-a ivit un pretendent la averea sa, un anume Gheorghe Morococeanu Ungureanul „care să trăgea din neamul lui“ Matei postelnic și care-i căuta proprietățile rămase de pe urma sa „ca să le ia“⁴¹. Printr-o cercetare a patru boieri numiți de domnie s-a stabilit că acesta nu avea nici un drept la moștenire pentru că exista un testament legal, adică cu martori, și legat cu grele blesteme, prin care averea rămasă avea moștenitori desemnați. Dar cine putea să fie acest Gheorghe Morococeanu? După numele de familie nu părea să fie rudă cu Matei postelnic prin rudele sale după tată, mai degrabă părea să descindă dintr-o rudă a mamei sale naturale, fiica lui Albu cupeț, rudă care se ocupa și ea cu comerțul, lipsind din țară mai multă vreme pentru ca să-și pretindă drepturile la șapte ani de la decesul proprietarului. Iar după porecla de Ungureanul venea categoric din Transilvania unde stătuse mai multă vreme ca să poată fi numit astfel. Totul ar fi rămas incert dacă nu s-ar fi păstrat o plângere din 1805 adresată domnitorului, referitor la încălcarea unei părții de moșie din satul Căpreani dăruită Mănăstirii Brâncoveni un moș de-al jăluitarului, „Matei Părdescu sân Pană clucerul“ de către boierii Socoteni. Jăluitarul și-l asociase la plângerea sa și pe un văr de al său, Badea Samuilă Morococeanu⁴².

În felul acesta s-a putut lămuri faptul că Gheorghe Morococeanu din 1695 era din familia lui Pană clucer și nu a soției sale, dar rămâne greu de stabilit deocamdată

³⁹ *Ibidem*, XVIII/37.

⁴⁰ *Ibidem*, XXV/65.

⁴¹ *Ibidem*, XVIII/37.

⁴² *Ibidem*, XVII/3.

sistemul de relații pe linia proprietarilor din Căpreni.

Pentru cercetarea vieții și activității celor doi Părdești am examinat mai multe documente, dar printre ele am aflat unul care nu are nici o legătură cu existența lor dar este foarte interesant în sine și nu ne putem abține să nu-l semnalăm. În 1678 un Danciul, rumân din Lazul cumpărat de Matei postelnic, s-a rugat să-l ierte de rumânie, „însă capul lui doar“, pentru că „a avut parte de popie“ și devenise preot în satul Lazu pe tot timpul vieții postelnicului, iar dacă satul urma să se risipească să fie volnic a-l trimite unde va crede de cuviință⁴³. Deși pare fără legătură cu cercetarea noastră acesta era situația unora dintre preoții satelor românești din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Cu acest scurt studiu am adăugat istoriei Țării Românești un personaj care a participat la evenimentele de la mijlocul și din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în lupta dintre facțiunile boierești și care s-a înscris perfect în sistemul social, dar mai ales financiar al vremii sale. Ca și mulți dintre ceilalți boieri ai veacului s-a îndatorat fără să cunoască valoarea și rolul datoriilor sale dar, nici sistemul juridic al țării care funcționa destul de bine în acea vreme.

A MAN OF HIS TIME: PANĂ PĂRDESCU THE HIGH LORD STEWARD

Abstract

His origins were modest, but he became a Great high official and then a High Lord Steward due to marriage or political alliances. He bought villages, serfs and gypsies, but he also contracted loans which after his dead caused big troubles to his son Matei. His behavior was typical for those times.

⁴³ *Ibidem*, XVIII/31.